

Биљана С. Самаршић*
Катедра за српски језик и књижевност
Филозофски факултет Пале
Универзитет у Источном Сарајеву

СТАКИЋЕВЕ МОРФОНОЛОШКЕ И МОРФОЛОШКЕ ТЕМЕ (Милан Стакић, *Морфо(но)лошке теме*, Београд, 2010)

Друштво за српски језик и књижевност Србије издало је у Београду 2010. године дуго чекану књигу *Морфо(но)лошке теме* Милана Стакића. Књига представља збирку радова које можемо груписати у два циклуса саткана од двадесет радова. Први циклус обрађује морфонолошка правила, изузетке, појаве те терминологију. Други циклус радова груписан је око глагола; и то: глаголских основа, глаголског вида, те појединих глаголских облика (императива, презента, инфинитива и аориста) – њихово грађење, дијахрони развитак и представљање у актуелним граматикама српског језика.

Рад „Дијахрони и синхрони аспекти гласовних закона“ (7–16) најављује тему првог циклуса. Аутор наглашава да је *научно неодрживо и методски погрешно* у савременом језику говорити о гласовним промјенама, већ само о њиховим резултатима у флексији и деривацији – о *алтернацијама* „које не морају увек бити гласовног порекла, продукт фонетских закона, каткад су оне морфолошког порекла, резултат аналошког уопштавања“. Настављајући у том континуитету, наредни рад је са темом „Гласовни процеси и аналошка уопштавања“ (17–22) у којем аутор закључује да гласовне промјене и аналогична дјелују у истој равни *само што први претходи другом*. Стакић истиче двије битне разлике међу њима. Прва разлика је та да су фонетске промјене дијахрони појам – предмет историје језика; док је аналогична – синхронијска појава, те се везује за језичко осјећање говорника. Друга разлика коју је аутор примијетио јесте та да су фоношки условљене фонетске промјене лишене значења, док је аналогична граматичка појава која садржи спој и значења и облика појединих ријечи. Терминологију и научни приступ морфонолошким појавама у двотомној граматици М. Стевановића, Стакић обрађује у трећем раду „Морфонолошке појаве у граматичком систему Михаила Стевановића“ (23–28). Аутор закључује да је Стевановићева терминологија *класична*, научна анализа *поуздана* и сматра га правим наслѣдником Александра Белића и представником *београдске лингвистичке школе*. Слиједи три рада у којима се проф. Стакић осврнуо на актуелне средњошколске граматике. То су: „Вокалске алтернације у српском језику“ (29–32); „Морфонолошка терминологија у настави српског језика“ (33–38) и „Морфонолошка правила и изузеци“ (39–51), који су уопштени, тј. осликавају дате теме кроз њихов приказ у датим уџбеници-

* bvuletic@paleol.net

ма. У раду „Граматика и семантика идиома у *Ивковој слави* Стевана Сремца“ (52–63) аутор издваја и класификује устаљене изразе и фразеологизме, којима је одређивао семантику и граматичку структуру. Премда овај рад *искаче* од *Стакићевих тема*, аутор је показао да се добро сналази и на нешто друкчијем терену. Наредна три рада чине једну цјелину унутар првог циклуса и са њима се тај циклус и завршава. Ријеч је о радовима: „Синонимност суфикса и њихово семантичко диференцирање“ (64–68), „Деминутиви на -ИЦА са деривационом основом на -Ј“ (69–74) и „Суфикс -АРОШ“ (75–79). У првом раду аутор објашњава начин на који долази до синонимне употребе различитих суфикса, позивајући се на Мејеа, Вондрака, Белића и Бошковића. Други рад представља прилог нормирању *структуралног ј* у додиру са *и* како и сам аутор истиче у поднаслову, при томе се водио најпознатијим нашим правописима новијег времена. У трећем раду аутор анализира различита значења изведеница са суфиксом *-арош* и утврђује структуру самог суфикса.

Други циклус има за тему глаголе. Глаголске основе су обрађиване у три рада: „О глаголима са презентском основом на -А- (I)“ (80–88), који представља један поглед на историју питања. Наставак слиједи у другом раду „О глаголима са презентском основом на -А- (II)“ (89–95) у којем аутор анализира постанак ових глагола и однос њихове основе према другим презентским основама и према инфинитивној. Кроз ова два рада Стакић је објаснио развитак презентских основа на – А, како су стекле продуктивност и каква им је семантичка-творбена структура. О презентској и инфинитивној основи и њиховим односима професор Стакић је писао у раду „Глаголске основе у српском језику“ (96–104). Глаголском виду су посвећена два рада. Први – „Глаголски вид и глаголске основе у српском језику“ (105–112) – представља историјску слику овог питања, при чему се аутор ослања на Белићево и Бошковићево тумачење ових појава. У другом раду аутор анализира глаголе на *-ћу*. То је рад „Видски ликови глагола на *-ћу* у српском језику“ (113–127). Ауторова анализа је показала да су сви примарни перфективни глаголи тренутно-свршени. Кад им се дода префикс не мијењају вид, већ само модификују значење основног глагола. Пет радова професор Стакић је посветио појединим глаголским облицима и тиме се завршава други циклус. У раду „О грађењу императива у српском језику“ (128–133) аутор показује да у уџбеницима за основну и средњу школу нису усаглашена мишљења о два питања у вези са творбом императива: а) који су наставци за императив и б) на који вид презентске основе се додају ти наставци. У истом духу је и рад „Презент и императив у нашој науци и школској пракси“ (134–142). У раду „Облици презента у српском језику“ (143–159) аутор има за циљ да у оквиру сваке наслијеђене презентске основе размотри основне облике презента и утврди узроке и начине њиховог настанка. Два рада је аутор посветио инфинитиву и аористу и то су: „Инфинитив и аорист у морфолошком систему српског језика“ (160–167) и „Структура наставака инфинитива и аориста“ (168–183).

У првом раду аутор расправља о морфолошкој структури инфинитива и аориста, али не о њиховим значењима и функцијама у реченици; док у другом прати развитак облика инфинитива и аориста и савремено стање у српском језику. Књига се завршава списком коришћене и цитиране, а за дате појаве очито најрелевантније литературе и индексом појмова.

Морфо(но)лошке теме Милана Стакића је значајна лингвистичка књига која може користити у схватању одређених појава и са синхрониског и дијахрониског аспекта гледања. Аутор је у бројним својим радовима указао на недостатке појединих граматика, тј. на њихово тумачење датих појава водећи се искључиво научном апаратуром. На основу овог изложеног увида у садржај дате књиге, приказивач је свјестан да је пред собом имао значајну књигу српске лингвистике која ће језичком стручњаку бити од користи а *обичном* читаоцу изузетно занимљива.